

DEMOGRÁFIAI, GAZDASÁGI-TÁRSADALMI FOLYAMATOK ROMÁNIA VÁROSAIBAN 1948-TÓL NAPJAINKIG

(Demographic, Economic and Social Processes in the Romanian
Towns from 1948 till Nowadays)

ELEKES TIBOR

Kulcsszavak:

iparosítás urbanizáció népességgyarapodás dezurbanizáció népességfogyás

A II. világháború után elkezdődött, központilag irányított erőteljes iparosítás hatására 1948–1990 között Románia városi népessége 240%-kal növekedett. Régiók, megyék és városok viszonylatában eltérő mértékű népességfogyást eredményezett az 1990 után elkezdődött gazdasági szerkezetátalakítás, a társadalmi változások.

A II. világháborútól 1990-ig

A II. világháború után új társadalmi-gazdasági korszak kezdődött Romániában. Az állam térszerkezete politikai korlátok között fejlődött, növekedett a belső kapcsolatrendszer intenzitása és textúrája. Felerősödött a politika társadalmi-gazdasági folyamatokat befolyásoló szerepe. A kormányzat által irányított tervgazdálkodás az ország általános, gyorsütemű fejlődése mellett elsődleges feladatként kezelte a kevésbé fejlett térségek felzárkóztatását, a korábbi évtizedekből örökölt gazdasági-társadalmi egyenlőtlenségek felszámolását.

A korabeli ipartelepítés gyakorta figyelmen kívül hagyta a helyi adottságokat, a természeti környezet sajátosságait, az ipari hagyományokat, a létesített üzemek nem a helyi gazdasági-társadalmi élet szerves fejlődésének eredményeként jelentek meg.

Központilag irányították a településhálózat fejlesztését. Az állami nagyvállalatok elhelyezésének függvényében alakult a település-finanszírozás és az intézmény-fejlesztés.

Többnyire a korábban kialakult városhálózathoz, kisebb részt ebben az időszakban létesített ipari-urbánus térségekhez kapcsolódnak az 1960-as évektől felerősödött intenzív iparosítás és a korabeli urbanizációs folyamatok, elsősorban a lakótelepi építkezések. A korabeli migrációs folyamatok a falu-város intra- és interregionális vándorlás.

Az 1980-as éveket a felerősödő központosítás, a „társadalmi homogenizáció”, a „gazdasági-energetikai függetlenedés” jellemezte.

Az 1990 előtti 4 évtized alatt Románia népessége 46%-kal, a városi népesség 240%-kal növekedett (*1 táblázat*).

1. TÁBLÁZAT

Az összlakosság, a városi és a falusi népesség számának és arányának változása Romániában, 1948–2002 között
(Changes in the Number and Rate of Total Population, Urban and Rural Population in Romania between 1948–2002)

Év- szám	Románia összlakossága	Városi népesség		Falusi népesség	
		fő	%	fő	%
1948	15 872 624	3 713 139	23,4	12 159 485	76,6
1956	17 489 450	5 474 264	31,3	12 015 186	68,7
1966	19 103 163	7 305 714	38,2	11 797 449	61,8
1977	21 559 910	9 395 729	43,6	12 164 181	56,4
1983	22 553 074	11 054 179	49,0	11 498 895	51,0
1990	23 206 720	12 608 844	54,3	10 597 876	45,7
1992	22 810 035	12 391 819	54,3	10 418 216	45,7
2002	21 698 181	11 436 736	52,7	10 261 445	47,3

Forrás: Népszámlálási adatok (1992; 2002); Statisztikai évkönyvek (1948; 1964; 1983; 1990; 1996; 2000).

A 2 millióra növekedett Bukarest mellett a történelmi régióközpontok (Temesvár, Kolozsvár, Jászvásár, Konstanca és Craiova), valamint az előnyös földrajzi elhelyezkedésű, közlekedési, kereskedelmi csomópontok (Brassó és Galac) erőteljes fejlesztése 300 ezres városok kialakulását eredményezte 1990-re. A megyeszékhelyek népességszáma 100 ezer, ritkábban 50 ezer fő fölé emelkedett. A városhálózat felét jelentő 25 ezer alatti kisvárosok szerényebb fejlődését, népességyarapódását az ipar, bányászat, kisebb mértékben az idegenforgalom biztosította.

1990-től napjainkig

Az 1989. decemberi események után politikai, gazdasági, társadalmi átalakulás kezdődött el Romániában. Részben a korábbi évtizedekre jellemző erőteljesen központosított vezetéssel, elszigeteltséggel, bezártsággal magyarázható a piacgazdaságra történő lassúbb áttérés. Az 1970-es, 1980-as évek technikai színvonalán működő ágazatok, a „ráfizetéses” bányák, kohászati, vegyipari létesítmények, az egy funkció települések, övezetek leértékelődése jellegzetes társadalmi, környezeti és demográfiai problémákkal társult.

Megváltoztak az 1990 előtt „központilag irányított” demográfiai folyamatok. A korábbi évtizedekben folyamatosan gyarapodó népességszám csúcsértékét 1990-ben érte el. A természetes szaporulaton alapuló népességnövekményt 1992-től természetes fogyás (évente 10–55 ezer fő) váltotta fel. Ugyanakkor felerősödött a jobb megélhetés lehetősége reményében kivándorlók száma is. A kismértékű bevándorlás (3–12 ezer évente) ellenére, 1990–2002 között Románia népessége 1,5 millióval (6,5%-kal) fogyott.

Temesvár, a Bánság (Temesköz) hagyományos gazdasági, művelődési, oktatási központja a II. világháború utáni 4 évtizedben megháromszorozta népességét. Az ipari fejlesztések a többszörösére emelték Arad (gépgyártás, vegyi-, fa-, textilipar), Resicabánya (vaskohászat, gépgyártás), Déva (energetika-, gépgyártó-, élelmiszer- és textilipar), Vajdahunyad (a Petrozsényi-medencében bányászott szénre és a Ruzska-havasokban kitermelt vasércre telepített, később import nyersanyagot feldolgozó vaskohászat és gépgyártás), valamint a Petrozsényi-medence bányavárosainak népességét (2. táblázat). A kisvárosok fejlődését nagyobb részben a bányászat és a gépgyártás biztosította.

A hagyományosan alacsony természetes szaporulatú régióban (a természetes fogyás Arad megyében 1978-tól, a másik három megyében az 1980-as évek második felétől kezdődött) a megnövekedett munkaerőigényt részben a négy megye községei, részben a távolabbi régiók (Moldva) fiatal lakossága biztosította.

1990 után elkezdődött a bányászat, kohászat, a gépgyártó- és a vegyipar jelentős részének leépülése. A 8 régió viszonylatában itt a legnagyobb mértékű a népességcsökkenés (1. ábra); okai a természetes fogyás (1998-ban -0,33% a régió középértéke) az interregionális (részben visszavándorlás) és a kivándorlás. A nemzetközi migrációba az 1960-as években bekapcsolódó bánsági svábokat az 1990-es évek második felétől románok, magyarok és más nemzetiségűek követték. A kis mértékű szuburbanizáció a nagyobb városokat érinti.

A gazdasági-társadalmi problémák fokozottabban jelentkeztek a bányavárosokban, a kohászati központokban és a gépgyártás napjainkra válságba sodródott ágazataiban.

1990–2002 között 27,7%-kal fogyott Újmoldova bányaváros, 24%-kal Resicabánya, 20%-kal Vajdahunyad, 18,3%-kal Karánsebes, 17,9%-kal Zsombolya lakossága. A legkisebb mértékű fogyás országos középérték (9,3%) körüli (Temesvár 9,6%).

2. TÁBLÁZAT

A lakosság szám változása a Nyugati régió 30 ezer főnél népesebb városaiban (ezer fő)
(Changes in the Number of Inhabitants in Towns Populated by More than 30 000
People of the West Region [one thousand person])

	1948	1964	1983	1990	1992	1996	2000	2002
ARAD	87	115	184	203	190	185	183	172
TEMESVÁR	112	152	303	351	334	332	330	318
Lugos	26	32	52	54	51	50	49	45
Resicabánya	25	48	102	110	97	95	93	84
Karánsebes	10	18	31	35	32	31	31	28
Déva	13	23	75	82	78	77	76	69
Vajdahunyad	7	59	87	90	81	80	78	71
Petrozsény	14	32	47	53	52	53	50	45
Vulkán	15	23	32	36	35	36	33	30
Lupény	21	33	31	33	33	33	31	31
Petrilla		28	26	29	30	30	28	26

A táblázatokban a városok megyéenként szerepelnek, első helyen a megyeszékhely.

Forrás: Népszámlálási adatok (1992; 2002); Statisztikai évkönyvek (1948; 1964; 1983; 1990; 1996; 2000).

Napjainkban is zajlik a ráfizetéses ágazatok leépítése (Petrozsényi-medence, Újmoldova). Folyamatban van az energetika- és a vegyipar átalakítása.

1990 után jelentős mennyiségű külföldi tőke érkezett Temes és Arad megyébe. Temesvár jól érzékelhető regionális felértékelődése mellett a tervezett dél-erdélyi autópálya Arad–Temesvár–Déva térségében hozhat gazdasági-társadalmi javulást. Magyarország EU-tagságával, valamint Románia csatlakozásával tovább erősödik a nyugati határvidék gazdasági szerepe. A régió halmozottan hátrányos térsége a Petrozsényi-medence. Krassó-Szörény megyében „a gazdasági periféria jelleg” fel-erősödése tapasztalható.

Északnyugati régió

A Bihar, Kolozs, Szilágy, Szatmár, Máramaros és Beszterce-Naszód megye által képzett régió II. világháború utáni iparosítása a nagy gazdasági-kereskedelmi központok (Kolozsvár, Nagyvárad), a közepes- és kisvárosok fejlesztését és az új ipari övezetek kialakítását jelentette. A megyeszékhelyek növekedése (2,5–7-szeres népesség gyarapodás), a városhálózat sűrűsödése (pl. Máramaros megyében) jellemezte a tervgazdálkodás időszakát. Az „erősen urbanizált ipari övezetek” kialakulása (Kolozsvár–Torda–Aranyosgyéres, Nagybánya környéke) is erre az időszakra tevődik. Az ipar által uralt gazdasági szerkezet biztosította a korabeli városfejlődést.

1945 után e 6 megye az országos belső vándorlás egyik célterülete volt. Természetes szaporulata (1967-ben 1,81%, 1985-ben 0,49%) országos középérték közeli, 1990-től azonban negatív az egyenlege. 1998-ban Kolozs, Bihar, Szatmár és Szilágy megyében -0,1%–0,3%-os volt az éves természetes fogyás. A határ menti megyék népességsökkenését (1. ábra) nagyobb részét a régiók közti és a nemzetközi vándorlás okozza.

3. TÁBLÁZAT

A lakosság szám változása az Északnyugati régió 30 ezer főnél népesebb városaiban (ezer fő)
(Changes in the Number of Inhabitants in Towns Populated by More than 30 000
People of the North-West Region [one thousand person])

	1948	1964	1983	1990	1992	1996	2000	2002
NAGYVÁRAD	82	110	206	229	223	224	221	206
KOLOZSVÁR	118	167	301	329	329	332	329	318
Torda	26	40	60	63	61	62	60	56
Dés	15	23	38	41	41	41	41	38
Aranyosgyéres		15	27	30	29	30	30	27
Zilah	12	14	50	67	68	71	70	63
SZATMÁRNÉMETI	47	64	125	138	132	130	129	116
NAGYBÁNYA	21	49	130	152	149	149	150	138
Máramarossziget	18	28	42	45	44	45	44	41
Borsabánya		16	28	30	27	27	27	27
Beszterce	16	24	67	87	88	87	86	81

Forrás: Népszámlálási adatok (1992; 2002); Statisztikai évkönyvek (1948; 1964; 1983; 1990; 1996; 2000).

1990–2002 között 20%-kal csökkent Nagyvárad, 17,7%-kal Nagyszalonta, 16%-kal Szatmárnémeti népessége. Nagyváradon és Nagybányán az országos átlag körüli érték jellemző (-9,8%, illetve -9,5%). Zilahon, Besztercén és térségük kisvárosaiban a számbeli gyarapodást az 1990-es évek közepén a fogyás váltotta fel (3. táblázat).

Kolozsvár, Erdély hagyományos gazdasági, közlekedési, művelődési, oktatási centruma napjainkban is regionális vonzásközpont. Sokat veszített korábbi gazdasági szerepéből a közeli Torda és Aranyosgyéres. A szuburbanizáció Kolozsvár, Nagyvárad és Nagybánya övezetében jelentkezik.

A határ menti térségek felértékelődésével, jelentős bel- és külföldi tőkebefektetésekkel Nagyvárad részben ellensúlyozza Kolozsvár régióközponti szerepét. A tervezett Bukarest–Budapest észak-erdélyi autópálya a két nagyvárost, valamint Zilahot és Tordát is érinti. Felértékelődőben van a régió idegenforgalmi központjainak, térségeinek szerepe. Hátrányos térségek Nagybánya és vonzáskörzete (bánya-bezárások, környezeti problémák), valamint a Máramarosi-medence kisvárosai. A leghátrányosabb demográfiai mutatók Szatmár megyét jellemzik.

Központi régió

A románok, magyarok és korábban németek által lakott hat délkelet-erdélyi megyére terjedő régió (Fehér, Maros, Hargita, Kovászna, Brassó és Szeben). Az ország egyik legsűrűbb városhálózatu térségében a hagyományos nagy ipari övezetek (gépgyártó-, textil- és élelmiszeripar) Brassó és vonzáskörzete, Nagyszeben, valamint Marosvásárhely.

A II. világháború utáni országos fejlesztési terv egyik kiemelt városa, az ország földrajzi és közlekedési központjában elhelyezkedő Brassó. 4 évtized alatt gép- (traktor, teherautó, csapágy), fa-, vegyi-, készruha és élelmiszeripari gyárakkal gyarapodott. 1990-ben, Románia második legnépesebb városában a gépgyártás biztosította az ipari termelés több mint felét. Változatosabb gazdasági szerkezet jellemzi Nagyszebent és Marosvásárhelyt. A régió további három megyeszékhelye (Gyulafehérvár, Sepsiszentgyörgy és Csíkszereda), valamint az erősen urbanizált Nagy-Küküllő völgye a hagyományos fa-, textil- és élelmiszeripar mellett gép-, vegyi- és építőiparral bővült. A 19–20. században létesített idegenforgalmi központokat gyógy- és üdülőtelepekké fejlesztették, városokká nyilvánították (Szováta, Borszék, Tusnád, Kovászna, Predeal, Vízakna stb.).

Az iparosítás időszakában a régió természetes szaporulata országos középérték körüli volt. A kisvárosok munkaerő igényét nagyobb részben a környező rurális térségek, a nagyvárosok esetében többnyire a szomszédos moldvai megyék biztosították.

1990 után a régió természetes szaporulata 0,2%–0,4% között váltakozott, a népesség számbeli alakulását a vándorlás határozta meg. A 20. század utolsó évtizedében a régió drasztikus népesség-csökkenését több folyamat idézte elő. Az elavult ipari technológia alkalmazása, a „ráfizetési” ágazatok leépítésének szükségszerűsége, a korábbi piacok elvesztése gyárbezárásokat eredményezett. Az 1990 utáni első években felerősödött a szászok, később a magyarok és románok kivándorlása. A mun-

kahely elvesztése, a megélhetési feltételek hiánya intra- és interregionális vándorlást (részben „visszavándorlást”) idézett elő. 1990–2002 között Szeben és Brassó megye népességszökkenése az országos átlag (6,5%) 2 és félszerese volt (1. ábra).

4. TÁBLÁZAT

*A lakosság szám változása a Központi régió 30 ezer főnél népesebb városaiban
(ezer fő)*

*(Changes in the Number of Inhabitants in Towns Populated by More than 30 000
People of the Central Region [one thousand person])*

	1948	1964	1983	1990	1992	1996	2000	2002
Gyulafehérvár	14	20	59	73	71	72	72	66
Kudzsir		13	30	34	32	31	30	26
Szászsebes	10	13	30	31	30	30	29	28
Nagyenyed	10	16	28	30	32	29	29	29
MAROSVÁ- SÁRHELY	47	76	155	172	164	166	163	150
Szászrégen	10	22	35	39	39	39	39	36
Segesvár	18	24	36	39	36	36	36	32
Dicsőszentmárton	8	19	29	31	31	30	30	27
Csíkszereda	6	14	44	48	46	47	46	42
Székelyudvarhely	10	16	38	41	40	39	39	37
Sepsiszentgyörgy	14	20	62	73	68	67	66	62
BRASSÓ	83	137	331	364	323	320	310	284
Fogaras	9	22	40	46	45	45	44	36
Szecseseváros		21	34	34	30	30	30	30
NAGYSZEBEN	60	103	172	188	167	169	168	155
Medgyes	23	42	71	73	64	63	62	55

Forrás: Népszámlálási adatok (1992; 2002); Statisztikai évkönyvek (1948; 1964; 1983; 1990; 1996; 2000).

A Székelyföldet magában foglaló Kovászna, Hargita és Maros megyében országos középérték körüli a fogyás. (A 12 éves időszakban Hargita megye 35 ezer fős fogyásából 7 ezer fővel Balánbánya „részesült”.)

1990–2002 között a városok lélekszámfogyása is meghaladta az országos középértéket (9,3%): Brassóban 22% (80 ezer fő), Nagyszebenben 17,7%, Medgyesen 24,5%, Marosvásárhelyen 13,3%, Sepsiszentgyörgyön 15,4%, Csíkszeredán 13,6%, Székelyudvarhelyen 10,9%, Gyulafehérváron 9,6% volt a csökkenés (4. táblázat). Országos viszonylatban a legnagyobb veszteség Balánbányát érte (47%).

Várhatóan még évekig eltart a városok, elsősorban Brassó, Nagyszeben és Marosvásárhely gazdaság szerkezetének átalakulása. Az infrastrukturális beruházások, a repülőterek (a 3 nagyváros versengése) és az autópályák vonzóbbá tehetik e térséget a tőke számára.

A válságtérsegek (pl. Balánbánya) és a környezetszennyezés (pl. Kiskapus) felszámolása átfogó, több évtizedig tartó munkát igényel. Az idegenforgalom terén

elkezdődött folyamatok a fejlődés kiindulópontjai lehetnek a kiterjedt erdőségekkel, jelentős földgáz- és óriási só tartalékokkal rendelkező régióban.

Északkeleti régió

Moldva hat északi és központi megyéje (Suceava, Botoșani, Neamț, Bákó, Jászvásár és Vaslui) Románia legszegényebb térsége. Hagyományos kereskedelmi, ipari és művelődési központja Jászvásár.

Az erőltetett gazdasági fejlesztés 4 évtizedében a megyeszékhelyek, a 8 közepes nagyságú város, valamint az Előkárpátokban az Aranyos-Beszterce és a Tatros völgyében kialakított bányászati, vegyipari térségek többszörös népességgyarapodása a jellemző. A városok vonzáskörzetéből érkező fiatal népesség megélhetését az új ipari létesítmények és a lakótelepek biztosították. Az 1990 előtti évtizedekben e kevésbé urbanizált régióban a falu–város migráció több százezer ember lakhelyváltoztatását jelentette.

Hasonló mértékű volt az interregionális vándorlás is. 1948–1990 között a moldvai megyék természetes szaporulata az országos középérték kétszerese, a fiatal népesség egy része az ország nyugati, középső és délkeleti megyéibe települt. A népesség kibocsátó szerep 1990-ig interregionális, 2000 után nemzetközi jellegű.

1990–2002 között a népességfogyás az országos érték fele (*1. ábra*). Ugyanakkor a Jászvásári az egyetlen megye, melyet növekedés jellemez. Természetes szaporulata pozitív (pl. 1998-ban országos viszonylatban a legmagasabb: 0,39%), a Moldvai köztársaságból érkező betelepülők egy részének lakhelye. Jászvásár, a térség regionális központja, ma Románia második legnagyobb városa.

Az ország középső és nyugati részével ellentétben, az enyhén csökkenő népességű Jászvásár és a hegyvidéki kisvárosok kivételével, a városok népességgyarapodását jelzik a statisztikai évkönyvek az 1990-es évek második feléig. Az 1992-es és 2002-es népszámlálások tükrében a régió északi városaiban 5–10%-os, a déliekben 10–15%-os a fogyás: Bákó 14,2%-ot, Vaslui 12,8%-ot, Bârlad 10,8%-ot veszített népességéből (*5. táblázat*).

A kismértékű természetes szaporulat felerősödő város–falu irányú vándorlással társul. Az utóbbi években moldvai idénymunkások százezreit regisztrálták Olaszországban és Spanyolországban. A népmozgás gazdasági okaira mutat rá az átalakuló iparszerkezet is. 2003-ban a 6 megye kivételének több mint fele ruhaipari termék. Botosani 78%, Vaslui 65%, Jászvásár 174 millió eurós exportjából 52% a néhány éve megerősödött, nyugat-európai cégek által működtetett textilipar részesedése. Egyelőre nem tervezik az ásványi nyersanyagokban szegény területet átszelő autópálya építését, a Moldvából déli és nyugati irányba haladó közlekedési vonalak bővítését. Az országba érkezett tőke töredéke került ebbe a régióba.

5. TÁBLÁZAT

*A lakosságszám változása az Északkeleti régió**30 ezer főnél népesebb városaiban (ezer fő)**(Changes in the Number of Inhabitants in Towns Populated by More than 30 000 People of the North-East Region [one thousand person])*

	1948	1964	1983	1990	1992	1996	2000	2002
SUCEAVA	10	26	85	108	114	118	118	106
Fălticeni	11	17	26	31	33	33	33	30
Rădăuți	15	19	27	31	31	32	32	28
BOTOȘANI	29	32	95	124	126	129	127	115
Dorohoi	15	15	27	33	34	35	35	31
PIATRA NEAMȚ	26	39	103	118	123	126	124	105
Roman	24	35	68	79	80	82	81	69
BĂKÓ	34	65	166	197	205	209	208	176
Onești		26	49	58	59	61	60	52
JÁSZVÁSÁR	94	124	306	346	344	347	346	322
Pașcani	11	18	33	41	45	46	46	42
Vaslui	14	17	58	75	81	80	78	70
Bârlad	24	38	66	77	78	79	78	70
Huși	17	20	27	32	33	33	33	30

Forrás: Népszámlálási adatok (1992; 2002); Statisztikai évkönyvek (1948; 1964; 1983; 1990; 1996; 2000).

Délkeleti régió

Dél-Moldva, Északkelet-Munténia és Dobrudzsa két-két megyéjéből (Vrancea, Galac, Buzău, Brăila, Tulcea és Konstanca megyék) alakították ki. Nagyvárosai, Konstanca, Galac és Brăila jelentős tengeri és dunai kikötők. Nagy a várossűrűség Konstanca megyében. A régió hagyományos gazdasági ágazatai a mezőgazdaság (gabona, zöldség, gyümölcs, Vrancea dombvidékein a szőlőtermesztés), a vízi és szárazföldi szállítás és a kereskedelem.

A korábbi évszázadok gazdasági örökségére alapozó hajógyártás, élelmiszer- és textilipar mellé az 1950-es évektől vaskohászat (Galac, Călărași), vegyipar (Năvodari, Slobozia), gépgyártás (Brăila, Buzău, Galac), energetika- (Cernavoda-i atomerőmű) és építőipar telepedett.

1948–1990 között e 6 megyében az országos középérték fölötti volt a természetes szaporulat (pl. Galac megyében 2,39% 1967-ben, 1,06% 1981-ben). A közép- és észak-moldvai megyékhez hasonlóan Vrancea és Galac népesség-kibocsátó, a két dobudzsai megye munkaerő befogadó térség.

A nagyvárosok „versengésében” az 1970-es évek elején az ország keleti kapuja, Konstanca és Románia legnagyobb dunai kikötője, Galac népességnövekménye meghaladta Brăila gyarapodását.

1990–2002 között a természetes fogyás, az interregionális migráció és az 1990-es évek második felétől felerősödő kivándorlás Vrancea megyében -0,9%, Brăila megyében az országos középértéket meghaladó, a régió többi 4 megyéjében a romániai középérték alatti népességfogyást eredményezett. Az 1990-es évek második felétől ez a folyamat jellemzi a térség városait. A természetes fogyás, az elvándorlás és a szuburbanizáció egy évtized alatt 12,6%-kal csökkentették Konstanca lakosságát, Brăila vesztesége 12,5%, Galacé 8,4%, Buzău-é 10,1%. A tengerparti üdülővárosok kivételével hasonló demográfiai folyamatok jellemzik a közepes- és kisvárosokat is (Sulina fogyása 19%, Medgidia-é 11%).

Országos viszonylatban, a napjainkban is enyhén növekvő egyetlen 100 ezres város Vrancea megye székhelye, a történelmi Moldva és Havasalföld határán települt Focșani (6. táblázat).

Az aktív lakosság kisebb részét foglalkoztatják a sikeresen privatizált ipari létesítményekben (pl. a Năvodari-i vegyipari üzem az országos átlagkereset 2,5-szeresét fizeti alkalmazottainak). Az új készruha-, cipő- és élelmiszeripari üzemek nagyobb részt női munkaerőt foglalkoztatnak (1996-ban egy készruhagyár működött Vrancea megyében, 2003-ban 50 ezer alkalmazottja volt a megye textiliparának). Ebből a térségből származik az Európa fejlettebb részébe érkező román idénymunkások jelentős része.

6. TÁBLÁZAT

*A lakosság szám változása a Délkeleti régió
30 ezer főnél népesebb városaiban (ezer fő)*

*(Changes in the Number of Inhabitants in Towns Populated by More than 30 000
People of the South-East Region [one thousand person])*

	1948	1964	1983	1990	1992	1996	2000	2002
FOCȘANI	28	32	77	99	101	100	97	103
GALAC	80	113	285	326	326	328	327	298
Tecuci	20	28	42	47	47	47	46	42
BUZĂU	43	55	127	148	148	149	146	133
Râmnicu Sărat	19	22	34	40	41	42	41	39
BRĂILA	95	122	225	248	234	235	231	217
Tulcea	22	31	79	95	98	97	95	93
KONSTANCA	79	121	316	355	351	347	337	311
Medgidia	7	25	47	49	47	47	46	44
Mangalia	5	7	37	42	44	44	44	40
Năvodari			18	29	32	34	36	32

Forrás: Népszámlálási adatok (1992; 2002); Statisztikai évkönyvek (1948; 1964; 1983; 1990; 1996; 2000).

Dobrudzsa hagyományos régióközpontja Konstanca. A Román-Alföld keleti részén a központi szerepkörért napjainkban Galac és Brăila verseng. A fejlődő vízi-, vasút- és közútvonalak érintik a régió jelentősebb városait. Ismét felerősödhet a tengerpart idegenforgalma.

Déli régió

Hét megye (Prahova, Dâmbovița, Argeș, Teleorman, Giurgiu, Călărași és Ialomița) osztozik a Déli-Kárpátoktól a Dunáig terjedő, nagy településsűrűségű és erős urbanizáltságú Közép-Munténia régió.

A síkság, domb- és hegyvidék jellegzetes gazdálkodási formáihoz kapcsolódó ágazatok (élelmiszer-, textil- és faipar) mellett már az 1930-as évektől meghatározó a só, a kőolaj, később a szén gazdasági értékesítése. A II. világháború utáni vegyipar országos központjai Ploiești, Pitești, Brazi, Câmpina. Itt kezdődött a romániai személygépkocsi- (Pitești) és a terepjárgógyártás (Câmpulung). A Duna menti és az alföldi városokban a hajózás és az élelmiszergyártás vegyi- és gépiparral társul.

Országos viszonylatban nagyon magas a városok száma és népessége, valamint az iparosítás mértéke a Ploiești székhelyű Prahova és a Pitești központú Argeș megyében. A régió falvaiból származik a 4 évtized alatt többszörösére növekedett városok fiataljainak egy része (7. táblázat). Ebben az időszakban a főváros növekvő munkaerőigényét nagyjából a régió déli, Duna-menti megyéinek fiataljai biztosították. A régió északi és keleti részének, az országos középérték feletti természetes szaporulatát Teleorman és Giurgiu 1980-as évek végétől elkezdődött fogyása ellensúlyozza.

7. TÁBLÁZAT

A lakosság szám változása a Déli régió 30 ezer főnél népesebb városaiban (ezer fő)
(Changes in the Number of Inhabitants in Towns Populated by More than 30 000 People of the South Region [one thousand person])

	1948	1964	1983	1990	1992	1996	2000	2002
PLOIEȘTI	96	134	230	259	253	254	249	232
Câmpina	17	21	37	40	42	41	40	39
Târgoviște	26	28	82	101	98	99	98	89
PITEȘTI	29	51	150	175	179	186	186	169
Câmpulung	18	23	40	43	44	44	43	38
Mioveni					34	35	36	36
Curtea de Argeș	9	15	28	33	36	36	34	33
Alexandria	18	22	48	59	58	59	57	51
Roșiori de Vede	15	20	33	37	38	37	36	32
Turnu Măgurele	11	20	33	36	37	36	35	30
Giurgiu	30	35	63	72	74	74	72	70
Călărași	24	30	63	76	77	78	77	70
Oltenița	10	17	28	33	32	32	31	27
Slobozia	8	11	42	52	56	57	55	53
Fetești	12	19	30	34	35	36	37	33

Forrás: Népszámlálási adatok (1992; 2002); Statisztikai évkönyvek (1948; 1964; 1983; 1990; 1996; 2000).

1990–2002 között, Teleorman megye kivételével, enyhén fogyó népességű térség (1. ábra). Az északi és keleti megyék országos középérték körüli természetes fogyását enyhe bevándorlás ellensúlyozza (a jól működő ipar vonzása, Bukarest szuburbanizációs folyamatai). Teleorman és Giurgiu megyében az 1980-as évek végén kezdődött természetes fogyás mértéke 1998-ban romániai viszonylatban a legnagyobb volt, az országos középérték (-0,15%) többszöröse (-0,73%, illetve -0,6%).

Az országos átlagnál kisebb az északi megyék nagy- és közepes városainak népességfogyása. A Prahova-völgye ipari-idegenforgalmi kisvárosaiban -3%–21% közötti a fogyás. A sikeres gépkocsi gyáráról ismert Mioveni lakossága 1992–2002 között 5,8%-kal növekedett. A déli megyék városaiban -10%–18%-os a fogyás, kivétel a felértékelődött legnagyobb déli határátkelő, Giurgiu (-6,2%) (7. táblázat).

Eltérő fejlődési irány körvonalazódik a régió északi és déli részében. A változatos domborzatú, kőolaj, szén, só kitermelő és feldolgozó északi 3 megye erőssége a vegyipar, a gépgyártás- és a faipar. A fővárosból induló két országos jelentőségű vasútvonal és részben megépített autópálya áthalad Ploiești, illetve Pitești városokon. Tőkevonzó tényező a Petrom privatizációja és a kőolaj feldolgozás modernizálása. Felértékelődöben a Ialomița és Călărași megyéket átszelő Bukarest-Konstanca vasút, műút és autópálya gazdaságélénkítő szerepe.

A leépült iparú, agrár-élelmiszerfeldolgozó déli megyékben a drasztikus természetes fogyás okozta veszteséget a fiatalok nyugat-európai ideiglenes munkavállalása vagy elvándorlása fokozza. A régió fejlődését meghatározó központok Bukarest, Ploiești, Pitești és Giurgiu.

Délnyugati régió

A változatos domborzatú régió öt megyéje (Vâlcea, Gorj, Dolj, Mehedinți és Olt) a síkságtól a hegyvidékig terjed. Kevés a város, az urbánus népesség nagyobb része a megyeszékhelyeken él. A történelmi Olténia központja Craiova.

Az iparosítás a megyeszékhelyek népesség gyarapodását eredményezte (8. táblázat). A gépgyártás központjait Craiovara és vonzáskörzetébe helyezték. Râmnicu Vâlcea vegyipari, Târgu Jiu és Turnu Severin faipari üzemekkel bővült. Olténiát az ország egyik legfontosabb energetikai térségévé tették a Vaskapui vízierőművek és az észak-olténiai lignit hasznosítására, Craiova mellett épített hőerőművek.

Országos középérték körüli a természetes szaporulat az 1990 előtti évtizedekben, a rurális térségek biztosították a városok népesség gyarapodását. 1990–2002 között fogyásba váltott a korábbi természetes szaporulat. 12 év alatt Gorj lakosságszáma nem változott, a déli, Duna menti megyék népességsökkenése országos középérték körüli. 1990–1992 között a régió városait a számbeli gyarapodás, 1992 után 5–10%-os fogyás jellemezte.

8. TÁBLÁZAT

*A lakosságszám változása a Délnyugati régió
30 ezer főnél népesebb városaiban (ezer fő)*

*(Changes in the Number of Inhabitants in Towns Populated by More than 30 000
People of the South-West Region [one thousand person])*

	1948	1964	1983	1990	1992	1996	2000	2002
RÂMNICU VÂLCEA	17	23	87	107	114	119	119	108
Târgu Jiu	18	26	81	93	98	98	97	97
DROBETA- TURNU SEVERIN	31	37	92	107	115	118	116	104
CRAIOVA	85	122	260	317	304	311	312	303
Slatina	13	15	67	88	85	87	86	79
Caracal	18	20	34	40	39	39	39	35

Forrás: Népszámlálási adatok (1992; 2002); Statisztikai évkönyvek (1948; 1964; 1983; 1990; 1996; 2000).

A következő évekre tervezett változások átalakítják a régió bányászatát és energetikai ágazatát. Bányaleállításokat Gorj megyében, hőerőművek bezárását Dolj megyében terveznek. Ugyanakkor Vâlcea vegyiparának, Mehedinți megye energetika- és faiparának megerősödése várható. A közeljövőben nem épül autópálya a korábbi évtizedekben fejlett vasút- és közúthálózattal ellátott térségben.

Bukarest régió

A Román-Alföldön található a főváros és a körülötte kialakított Ilfov körzet. A rohamos iparosítás (húzóágazatok a fémfeldolgozás és a gépipar) megerősítette korábbi vezető gazdasági-, közigazgatási, oktatási, művelődési szerepét. A természetes szaporulat (1967-ben 1,55%, 1985-ben 0,19%) az iparosítás évtizedeiben elmaradt az országos középérték (1967-ben 1,81%, 1985-ben 0,49%) mögött. A közel 1 milliós vándorlási pozitívumot a főváros körüli megyék és a hagyományos népesség kibocsátó térségek biztosították.

1990 után a természetes fogyás az országos középérték kétszerese, csökken a fővárosba költözők száma (9. táblázat). Az országba érkezett külföldi tőke fele Bukarestbe telepedett, az országban alapított cégek jelentős részének a fővárosban is van székhelye. A tervezett autópálya-hálózat Bukarest központú.

9. TÁBLÁZAT

A lakosságszám változása Bukarest régióban (ezer fő)

(Changes in the Number of București Region Inhabitants [one thousand person])

	1948	1964	1983	1990	1992	1996	2000	2002
BUKAREST	1041	1240	1995	2128	2068	2037	2009	1922

Forrás: Népszámlálási adatok (1992; 2002); Statisztikai évkönyvek (1948; 1964; 1983; 1990; 1996; 2000).

Összegzés

A II. világháború utáni 4 évtizedben, a tervgazdaság keretében végrehajtott erőteljes iparosítás a városi lakosság 240%-os növekedését eredményezte. A természetes szaporulat, a falu–város intra- és interregionális vándorlás eltérően érintette a megyéket, városokat. 1945–1990 között a gazdasági és demográfiai tényezők jellegzetes belső vándorlási folyamatokat indítottak el. A magas természetes szaporulatú moldvai megyék népesség kibocsátó, a bánági, partiumi, erdélyi és dobрудzsai megyék befogadó térségek, a dél-munténiai kivándorlás Bukarestbe és az észak-munténiai városokba irányult.

Nagy város-sűrűség jellemzi az erőteljesen iparosított Prahova, Hunyad, Konstanca, Brassó, Argeş megyét. 45 év alatt több kisváros népessége 10–12-szeresre növekedett. A városhálózat gerincét a főváros, a 300 ezer főnél népesebb „regionális központok” és az általában 100 ezer főnél nagyobb megyeszékhelyek képezik. Az aránylag kevés 25–100 ezer fő közti népességű település és a nagyszámú kisváros többnyire az ipari övezetekben található.

1990-től a korábbi központosított gazdasági, társadalmi folyamatokat a demokratizálódás, a piacgazdaság és a jogállam kiépítésének folyamata váltotta fel. A csökkenő természetes szaporulat (1992-től fogyás), az interregionális vándorlás (részben vissza-vándorlás) és a nemzetközi migráció 1990–2002 között Románia népességének 1,5 milliós fogyását eredményezte. 2002-ben az összlakosság 40,8%-a aktív (8,85 millió fő, melynek 55,5%-a városi, 44,5%-a falusi), a fiatal korosztály az össznépesség 29,4%-a (a diákokkal és egyetemi hallgatókkal 3,76 millió fő), a nyugdíjasok aránya 39,5% (5 millió fő).

Az 1990-es évek első felében a városi népességszám változását térben eltérő folyamatok alakították. A dél-erdélyi, bánági, román-alföldi városokban és Bukarestben fogyott, Moldvában, Észak-Munténiában és számos gyógyüdülő-, fürdővárosban gyarapodott a lakosság. A Kárpátokban és az Erdélyi-középhegységben elkezdődött az Alpokra is jellemző népességcsökkenés (2. ábra).

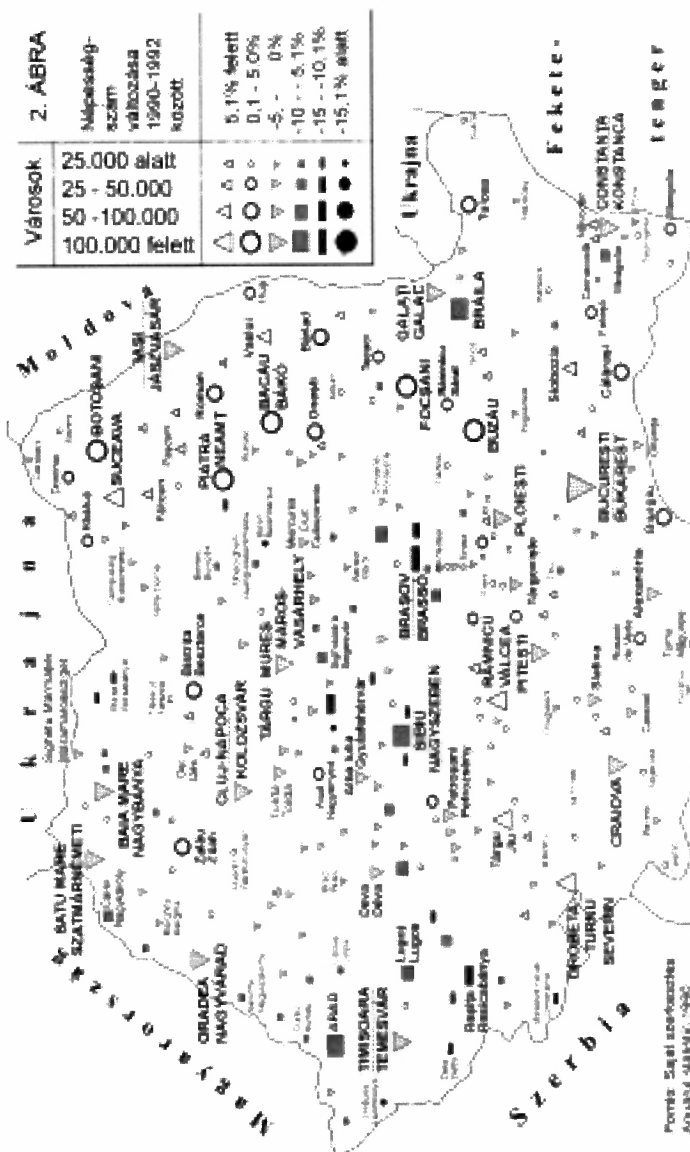
Az 1990-es évek második felétől általánossá válik a fogyás (3. ábra). 1990–2002 között nagyobb a veszteség Dél-Erdélyben, a Bánágban, a Partiumban, a Román-Alföldön, Közép-Moldvában és az egyfunkciós bányász, kohász kisvárosokban.

Napjainkban a bányászat és az energetikai ipar átszervezése (2007-ig a 129 erőműből 87 marad üzemben) negatív, a vegyipar magánosítása pozitív hatást gyakorolhat a társadalmi folyamatokra. A külföldi tőkebefektetések (2003-ban 1,57 milliárd USD, 2004-ben 40%-kal nagyobb összeg) és a nemzetgazdaság fejlődése csökkentheti a társadalmi problémákat, a vándorlás mértékét.

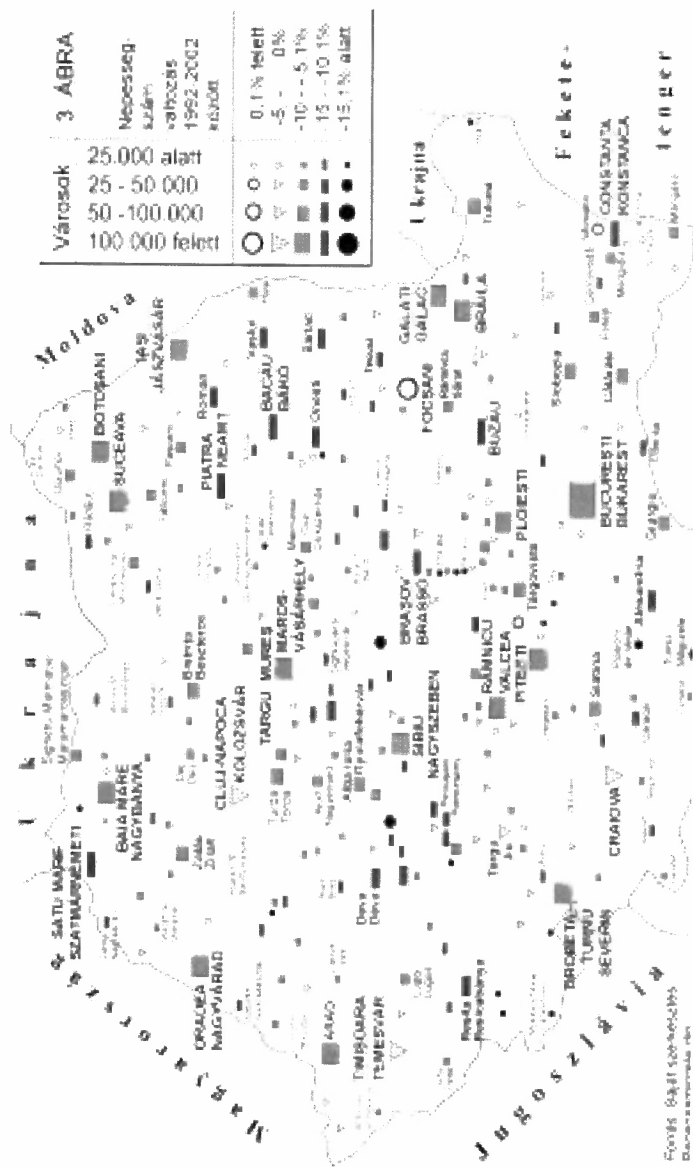
Csökkentheti a kivándorlást az új munkahelyek létesítése (2002-ben a munkanélküliek összlétszáma 1 040 098, a munkaképes lakosság 11,7%-a; ebből 60,5% városos, 39,5% falun élt), a bérek növekedése is (2000-ben a havi átlagkereset 100 USD, 2003-ban 140 USD). A textil- és cipőipar által „uralt” térségekben a gyárak „kelebbebbre telepítése” újabb foglalkoztatási problémákat eredményezhet néhány év múlva.

2. ÁBRA

*A romániai városok népességszám változása 1990–1992 között
(Changes in the Number of Inhabitants in Romanian Towns Populated between 1990–1992)*

3. ÁBRA
A romániai városok népességszám változása 1992–2002 között
(Changes in the Number of Inhabitants in Romanian Towns Populated between 1992–2002)

Forrás: Népszámlálási (1992, 2002) adatok alapján saját szerkesztés.

A gazdasági szerkezetátalakítás, a „megkészt”, de eredményes privatizáció, a hátrányos térségek felzárkóztatása és a működő piacgazdaság kialakítása mellett a társadalmi problémák orvoslása (foglalkoztatottság növelése, szociális háló kiterjesztése, jogrend megerősítése, korrupció visszaszorítása, a családalapítás anyagi ösztönzése) javulást eredményezhet a negatív demográfiai folyamatok (születések csökkenése, elöregedés, kivándorlás) alakulásában. Ezt igazolják az utóbbi két év gazdasági eredményei, valamint a gyerekvállalást támogató törvény.

Irodalom

- Anuarele statistice ale României.* (1964; 1983; 1990; 1996; 2000; 2003) București.
- Dumitrache, L. (1995) Le comportement démographique récent de la population de Roumanie en contexte sud-est Européen. – *Revue roumaine de géographie*, 40. 117–126. o.
- Elekes T. (2005) A városi népességszám változásai Romániában 1948–2002 között. – Pap N.–Végh A. (szerk.) *A Kárpát-medence politikai földrajza. IV.* Magyar Politikai Földrajzi Konferencia, Pécs. 95–103. o.
- Geografia României II.* (1984) Editura Academiei R.S.România, București.
- Gyenezse P. (2005) *Helyi és helyzeti energiák hatása síksági települések fejlődésére.* – Bugya T.–Wilhelm Z. (szerk.) *Tanulmányok Tóth Józsefnek.* PTE, Földrajzi Intézet, Pécs. 256–272. o.
- Horváth Gy. (1998) *Európai regionális politika.* Dialóg Campus, Budapest–Pécs.
- Iașu, C.–Muntele, I. (2002) La population de la Roumanie en pleine transition. *Analele Universității „Al.I.Cuza” Iași.* – *Geografie*, 2. 138–141. o.
- Recensămintele populației și așezărilor din România* (1948; 1966; 1977; 1992; 2002) București.
- Nyárádi R.K. (2003) *Erdély népesedéstörténete.* ELTE–Központi Statisztikai Hivatal Levéltár, Budapest.
- Rechnitzer J. (1998) *A területi stratégiák.* Dialóg Campus, Budapest–Pécs.
- Rudl J. (1998) Az új kisváros és a városi funkciók. – *Földrajzi Értesítő*, 1. 31–41. o.
- Tălângă, C. (1996) Evoluția demografică a orașelor României pe tipuri funcționale. – *Geographica Timisiensis*, 5. 105–110. o.
- Tóth J. (1981) A településhálózat és a környezet kölcsönhatásának néhány elméleti és gyakorlati kérdése. – *Földrajzi Értesítő*, 30. 268–292. o.
- Tóth J.–Trócsányi A.–Elekes T. (2002) Térszerkezeti változások Erdélyben, a XIX. század végétől napjainkig. – Pásztor C. (szerk.) *Ahol a határ elválaszt. Trianon és következményei a Kárpát-medencében.* Nagy Iván Történelmi Kör – Nógrád Megyei Levéltár, Balassagyarmat. 319–331. o.
- Ungureanu, A.–Ianoș, I. (1996) Characteristic features of the urban system in Romania. – *Revue roumaine de géographie*, 40.
- Varga E.Á. (1998). *Erdély emikai és felekezeti statisztikája.* I–V. Teleki László Alapítvány, Pro Print könyvkiadó, Budapest–Csíkszereda.